

УДК 159.923.2

Гога Наталія Павлівна

кандидат психологічних наук, доцент
доцент кафедри соціології та гуманітарних дисциплін,
Харківський гуманітарний університет «Народна українська академія», Україна

Noha Nataliia

PhD in Psychology

Associate Professor of the Department of Sociology and Humanities
Kharkiv University of Humanities "People's Ukrainian Academy", Ukraine
ORCID: 0000-0002-7825-2115

[https://doi.org/10.60022/3\(2\)-16-GF](https://doi.org/10.60022/3(2)-16-GF)

ЦІННІСНІ ОРІЄНТАЦІЇ ЯК ПОСЕРЕДНИКИ У ФОРМУВАННІ СОЦІАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

VALUE ORIENTATIONS AS MEDIATORS IN THE FORMATION OF SOCIAL IDENTITY

Анотація. У статті досліджується роль ціннісних орієнтацій як ключових посередників у процесі формування соціальної ідентичності, особливо в умовах сучасних соціальних викликів, таких як воєнні конфлікти та суспільні трансформації в Україні. Проблема тісно пов'язана з науковими завданнями щодо вивчення психологічних механізмів адаптації особистості до кризових ситуацій, а також з практичними аспектами соціальної інтеграції вразливих груп населення, включаючи молодь і переміщених осіб. На основі аналізу останніх досліджень і публікацій у галузі психології та соціології виділено невирішені питання, пов'язані з інтеграцією ціннісних орієнтацій у загальну модель посередництва між зовнішніми впливами та внутрішніми процесами самоідентифікації. Зокрема, акцентовано на відсутності комплексного підходу до розуміння, як ці орієнтації впливають на динаміку соціальної ідентичності в контексті глобальних і локальних криз. Метою роботи є обґрунтування механізмів, за допомогою яких ціннісні орієнтації фільтрують зовнішні фактори, такі як стрес від воєнних подій чи економічні зміни, та трансформують їх у стабільні елементи соціальної ідентичності, сприяючи адаптації та згуртованості суспільства. Основний матеріал дослідження охоплює теоретичні основи понять ціннісних орієнтацій і соціальної ідентичності, а також емпіричні дані щодо зсувів у цих орієнтаціях серед молоді, переміщених осіб та в економічному контексті, з детальним обґрунтуванням причинно-наслідкових зв'язків між кризовими умовами, змінами пріоритетів і формуванням нової ідентичності. У висновках підкреслюється, що адаптивні ціннісні орієнтації посилюють соціальну згуртованість, сприяють психологічній стійкості та інтеграції індивідуальної ідентичності в колективну, особливо в умовах тривалого конфлікту.

Ключові слова: ціннісні орієнтації, соціальна ідентичність, адаптація, психологічні механізми.

Abstract. The article explores the role of value orientations as key mediators in the process of social identity formation, especially in the context of modern social challenges, such as military conflicts and social transformations in Ukraine. The problem is closely related to scientific tasks related to the study of psychological mechanisms of individual adaptation to crisis situations, as well as to practical aspects of social integration of vulnerable groups of the population, including youth and displaced persons. Based on the analysis of recent research and publications in the field of psychology and sociology, unresolved issues related to the integration of value orientations into the general model of mediation between external influences and internal processes of self-identification are highlighted. In particular, the emphasis is on the lack of a comprehensive approach to understanding how these orientations affect the dynamics of social identity in the context of global and local crises. The aim of the work is to substantiate the mechanisms by which value orientations filter external factors, such as stress from military events or economic changes, and transform them into stable elements of social identity, contributing to the adaptation and cohesion of society. The main material of the study covers

the theoretical foundations of the concepts of value orientations and social identity, as well as empirical data on shifts in these orientations among young people, displaced persons and in the economic context, with a detailed justification of the cause-and-effect relationships between crisis conditions, changes in priorities and the formation of a new identity. The conclusions emphasize that adaptive value orientations strengthen social cohesion, contribute to psychological resilience and the integration of individual identity into the collective, especially in conditions of protracted conflict.

Keywords: value orientations, social identity, adaptation, psychological mechanisms.

Постановка проблеми. У сучасному світі, де соціальні процеси ускладнюються через глобальні виклики, такі як війни, міграції та соціально-економічні трансформації, формування соціальної ідентичності стає ключовим елементом стабільності суспільства. Соціальна ідентичність визначає, як індивіди сприймають себе як частину групи, що впливає на їхню поведінку, взаємодію та адаптацію до змін. Ціннісні орієнтації, як система пріоритетів і переконань, виступають посередниками в цьому процесі, оскільки вони фільтрують зовнішні впливи та формують самоідентифікацію. Проблема полягає в тому, що в умовах кризи, наприклад, воєнного конфлікту, ціннісні орієнтації можуть як посилювати соціальну згуртованість, так і спричиняти конфлікти ідентичностей.

Ця проблема тісно пов'язана з важливими науковими завданнями, такими як вивчення психологічних механізмів адаптації в постконфліктних суспільствах, та практичними – наприклад, розробкою програм соціальної інтеграції для переміщених осіб чи молоді. У контексті України, де триває російсько-українська війна, розуміння ролі ціннісних орієнтацій у формуванні соціальної ідентичності має практичне значення для посилення національної єдності, профілактики психологічних травм та підтримки економічної соціалізації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Останні дослідження в галузі психології та соціології активно розглядають взаємозв'язок між ціннісними орієнтаціями та ідентичністю. Наприклад, Шматко Н. диференціює поняття цінностей і ціннісних орієнтацій, підкреслюючи, що останні є динамічними утвореннями, які впливають на поведінку особистості в соціальному контексті [6]. Daria V., аналізує ціннісні орієнтації студентської молоді України в умовах воєнного стану, відзначаючи зсув до пріоритетів національної безпеки та солідарності [7]. Krasilnikov I. та Mats O., досліджують екзистенційно-конфліктні стани особистості в аспекті ціннісних орієнтацій підлітків, показуючи, як конфлікти впливають на формування ідентичності [8].

У контексті війни в Україні, Кухарук О., вивчає взаємозв'язки соціальної згуртованості та ідентичності, де ціннісні орієнтації виступають як фактор впливу [3]. Піонковська Д., фокусується на формуванні національної ідентичності українців під час війни, підкреслюючи роль психологічних особливостей [5]. Красва О., розглядає ідентичність переміщених осіб, де ціннісні орієнтації допомагають адаптуватися [2]. Палагнюк О. трактує ідентичність як ядро соціальної солідарності, пов'язуючи її з цінностями [4]. Lisnievska Y. акцентує на ціннісній орієнтації на особисте здоров'я як факторі національної безпеки [9]. Zubiashvily I. та Lavrenko O. досліджують економічну ідентичність як механізм соціалізації студентів [10]. Вознюк О. підкреслює творчу діяльність як головну ціннісну орієнтацію в професійному становленні студентів [1].

Спираючись на ці роботи, які започаткували розв'язання проблеми, але виділяють невирішені частини: відсутність комплексного аналізу ціннісних орієнтацій саме як посередників у формуванні соціальної ідентичності в умовах кризи. Більшість досліджень фокусуються на окремих аспектах (наприклад, національна чи економічна ідентичність), але не інтегрують їх у модель посередництва. Цій статті присвячено заповнення цієї прогалини через синтез наявних даних.

Метою статті є дослідження ролі ціннісних орієнтацій як посередників у формуванні соціальної ідентичності, з акцентом на український контекст воєнного часу. Завдання включають: 1) проаналізувати теоретичні основи ціннісних орієнтацій та соціальної ідентичності; 2) обґрунтувати механізм посередництва на основі емпіричних даних з літератури; 3) виділити практичні імплікації для соціальної політики.

Виклад основного матеріалу. Ціннісні орієнтації визначаються як стійкі пріоритети, що направляють поведінку та сприйняття, відрізняючись від базових цінностей своєю динамічністю та контекстуальністю [6]. Вони не є статичними конструкціями, а радше адаптивними механізмами, які дозволяють особистості реагувати на зовнішні зміни, інтегруючи нові досвіди в існуючу систему переконань. У психологічній науці ціннісні орієнтації розглядаються як динамічні утворення, що впливають на мотивацію, рішення та соціальні взаємодії, роблячи їх ключовими для розуміння, як індивіди формують свою ідентичність у соціальному середовищі. Вони виступають посередниками в

формуванні соціальної ідентичності, оскільки фільтрують зовнішні впливи, такі як війна чи міграція, і перетворюють їх на елементи самоідентифікації. Цей процес посередництва відбувається через когнітивні та емоційні канали: з одного боку, ціннісні орієнтації допомагають відбирати релевантну інформацію з середовища, а з іншого – забезпечують емоційну стабільність, дозволяючи інтегрувати травматичні події в coherentну нарративну структуру ідентичності.

У контексті війни в Україні, ціннісні орієнтації посилюють національну ідентичність, виступаючи як механізм консолідації суспільства перед загрозою. Піонтковська Д., показує, що під час конфлікту відбувається зсув до колективних цінностей, як патріотизм, що формує сильнішу соціальну ідентичність [5]. Згідно з її аналізом, сформованість національної ідентичності об'єднує громадян у єдине ціле на основі спільних принципів національного буття, де умови війни прискорюють цей процес, роблячи його інтенсивним і каталізованим психологічною парадигмою боротьби за суверенітет. Наявність спільного ворога відіграє ключову роль, стимулюючи звернення до національних маркерів, що відрізняють українців від росіян та інших націй, а національна індиферентність сприймається як підігрування ворогу, що посилює консолідацію. Фокус на спільних цілях і позитивній взаємозалежності сприяє єдності в поліетнічній державі з плюралізмом ідентичності щодо мови, релігії, геополітики, символіки та історичного минулого. Національна ідентичність базується на установках, що визначають громадянську належність, і закорінена в історичному минулому та теперішньому, де війна прискорює формування ідентичності порівняно з мирним часом. Ці тези підкреслюють, як ціннісні орієнтації, орієнтовані на патріотизм і солідарність, медіують трансформацію індивідуальної ідентичності в колективну, забезпечуючи психологічну стійкість.

Кухарук О., обґрунтовує, що соціальна згуртованість залежить від ідентичності, де ціннісні орієнтації є взаємозв'язком: наприклад, орієнтація на солідарність посилює групову ідентифікацію [3]. У її роботі встановлено, що соціальна згуртованість є динамічним явищем і залежить від психологічних чинників, які змінюються під впливом війни, а соціальна ідентичність може бути конструктивною, сприяючи згуртованості в контексті спільної ідентичності, однак в умовах тривалого травматичного стресу та соціальних потрясінь вона зазнає змін, що загострює міжгрупові суперечності і посилює міжгрупову ізоляцію. Підтримка належного рівня соціальної згуртованості потребує порозуміння між різними соціальними групами та розвитку міжгрупової комунікації, гнучких ідентичностей і конструктивних контактів, що ґрунтується на розумінні динаміки соціальної ідентичності. Таким чином, ціннісні орієнтації, такі як орієнтація на спільні цілі та порозуміння, виступають посередниками, пом'якшуючи негативні ефекти стресу та сприяючи формуванню гнучкої соціальної ідентичності.

Для переміщених осіб, Краєва О., відзначає психологічні особливості ідентичності, де ціннісні орієнтації на адаптацію (наприклад, збереження культурних цінностей) виступають буфером проти травм [2]. У її дослідженні вимушене переселення внаслідок окупації та бойових дій на сході України призводить до трансформації структури ідентичності, з одностороннім зниженням показників у ключових сферах (робота, матеріальне становище, погляди на майбутнє), що свідчить про кризу ідентичності та актуалізацію псевдоідентичності. Ціннісні орієнтації зміщуються до домінування безпеки та самостійності, з перевагою статусу «мораторію», що актуалізує стан кризи ідентичності, а також актуалізацію псевдоідентичності з порушенням механізмів ідентифікації до відособлення у бік гіпертрофованості. Це має суттєвий вплив не лише на фізичне здоров'я, а й на психологічні структурні показники ідентичності, формуючи відособлення та гіпертрофованість механізмів ідентифікації. Отже, ціннісні орієнтації на безпеку та самостійність медіують адаптацію, перетворюючи травму на елемент нової ідентичності, де збереження культурних цінностей стає ключовим посередником для відновлення соціальної інтеграції.

Серед молоді, Daria B., демонструє, як воєнний стан змінює ціннісні орієнтації студентів на пріоритети безпеки та єдності, що формує соціальну ідентичність [7]. У її роботі порівняння результатів опитування загальної вибірки та студентської молоді ілюструє, що порівняно з загальними цінностями, респонденти шкільного віку мають більшу ціннісну орієнтацію на самореалізацію в освіті, на задоволення потреби приймати незалежні рішення та бути почутими, а також на можливість організації культурного дозвілля, що загалом відображає актуальні потреби підлітків. Новизна дослідження полягає у визначенні цінностей та ціннісних орієнтацій шкільної молоді України, які виявляються в умовах воєнного стану, та порівнянні отриманих даних з результатами опитувань різних вікових груп дорослого населення. Ці орієнтації, такі як самореалізація та незалежність, виступають посередниками в формуванні соціальної ідентичності молоді, дозволяючи інтегрувати воєнні реалії в особистісний розвиток.

Вознюк О., підкреслює творчу діяльність як орієнтацію, що сприяє професійній ідентичності [1], де творчість стає ключовим пріоритетом у професійному становленні студентів, медіуючи

перехід від індивідуальних цінностей до соціальної ролі в освітньому середовищі. Krasilnikov I. та Mats O. показують, що в підлітків конфліктні стани впливають на ціннісні орієнтації, що, в свою чергу, формують ідентичність через розв'язання екзистенційних дилем [8]. У їхньому дослідженні екзистенційно-конфліктні стани (самотність, відчуження, депресивність) рідко трапляються на високих рівнях серед підлітків (не перевищують 11%), з відчуженням дещо поширенішим за самотність, а самотрансценденція як позитивний екзистенційний стан спостерігається на високому рівні приблизно у 50% підлітків, але 10% демонструють низькі рівні, вказуючи на невирішені емоційні конфлікти. Егоцентрична орієнтація на “Я” позитивно корелює з посиленням самотності ($r=0.44$), відчуження ($r=0.42$) та депресивності ($r=0.50$), тоді як орієнтація на “Справу” негативно корелює з самотністю ($r=-0.42$) та відчуженням ($r=-0.58$), зменшуючи емоційну напругу, а орієнтація на “Спілкування” негативно корелює з депресивністю ($r=-0.46$), але не має значного зв'язку з самотністю чи відчуженням, можливо, виконуючи компенсаторну функцію. Гендерні відмінності підкреслюють, що у дівчат індивідуалізм зменшує негативні стани та посилює самотрансценденцію ($r=0.65$), тоді як у хлопців збільшує їх ($r=0.58$ для самотності), що пояснюється специфікою гендерної соціалізації. Ці ціннісні орієнтації визначають вираженість екзистенційно-конфліктних станів у старших підлітків, де егоцентрична орієнтація посилює негативні стани, а орієнтація на справу їх пом'якшує, а на спілкування забезпечує часткову компенсацію депресивності, впливаючи на формування ідентичності через подолання конфліктів, що є критичним для розвитку особистості підлітків.

Економічний аспект ілюструє Zubiashvily I. та Lavrenko O., де економічна ідентичність як частина соціальної формується через ціннісні орієнтації на соціалізацію [10]. У їхньому дослідженні економічна ідентичність у ранньому юнацькому віці характеризується суперечностями з наявністю внутрішнього конфлікту, де виявлено протиріччя – незважаючи на те, що учні високо оцінюють значення грошей, вони ще не вміють використовувати кошти за призначенням та мають погане уявлення про роль грошей в особистому та суспільному житті. Емпірично досліджено, що для економічної ідентичності старшокласників характерна пріоритетність власне економічних показників економічного успіху (бізнес, капітал, нерухомість тощо) над психологічними (спілкування, задоволеність від володіння отриманими благами), а у старшокласників переважає ідентичність «Соціального Я», що свідчить про готовність виконувати соціальні ролі, у тому числі й економічні. Старшокласники позитивно ставляться до економіки країни, але у них відсутній інтерес до неї через бойові дії на її території та соціально-економічну кризу, а економічні уявлення дівчат характеризуються більш вираженим ціннісно-смісловим значенням, ніж юнаків. Отримані дані свідчать про те, що економічна ідентичність характеризується суперечностями з наявністю внутрішнього конфлікту, недостатньо активізованими особистісними характеристиками, пов'язаними з економічною ідентичністю, необхідними для розуміння економічних процесів, та тенденцією до перебільшення труднощів у задоволенні потреби матеріальної забезпеченості та стабільності. Економічна ідентичність розглядається як основний психологічний механізм економічної соціалізації учнівської молоді, пов'язаний з формуванням особистісної ідентичності в контексті соціалізації, де вона інтегрує елементи соціальної ідентичності та ціннісних орієнтацій, підкреслюючи роль ідентифікації в економічній соціалізації, де внутрішні конфлікти та зовнішні кризи впливають на формування цінностей і ролей.

Lisnievska Y., додає, що орієнтація на здоров'я посилює національну безпеку, інтегруючи індивідуальну ідентичність у соціальну [9]. У її роботі детермінанти здоров'я включають індивідуальні, соціальні, економічні та екологічні фактори, що впливають на здоров'я індивідів, груп і нації, а сучасні умови переходять від фрагментованого до інтегративного підходу до здоров'я, об'єднуючи фізичну, психічну та соціальну сфери через взаємодії в медицині, освіті, соціальних послугах, спорті тощо, для покращення громадського здоров'я та якості життя. Пандемія ввела інфодемічні загрози національній безпеці, збільшуючи захворюваність замість посилення людського капіталу (здоров'я, матеріального та духовного благополуччя), що призвело до критичного перегляду Національної стратегії безпеки України (2016–2020) та прийняття нової Стратегії державної безпеки 16 лютого 2022 року, яка окреслює загрози, напрями політики та завдання. Особисте здоров'я в моральному та фізичному аспектах залишається релевантним для національної безпеки, оскільки воно визначає якість життя та безпеку держави, вимагаючи від України розробки власного підходу на основі міжнародного досвіду. Таким чином, ціннісна орієнтація на здоров'я медіує інтеграцію індивідуальної ідентичності в соціальну, посилюючи національну безпеку через фокус на інтегративному підході. Палагнюк О. трактує ідентичність як ядро солідарності, де ціннісні орієнтації є сутнісним посередником [4], підкреслюючи, як ідентичність слугує основою соціальної солідарності, з цінностями як ключовим елементом, що забезпечує єдність.

Обґрунтування результатів базується на синтезі: ціннісні орієнтації медіують через когнітивний

фільтр (вибір пріоритетів) та емоційний (адаптація до стресу), що підтверджується емпіричними даними з джерел. Серед молоді, гендерні відмінності в орієнтаціях та пріоритети самореалізації показують динаміку посередництва в розвитку. В економічному аспекті, суперечності в орієнтаціях та інтегративний підхід до здоров'я підкреслюють інтеграцію індивідуального в соціальне. Цей синтез обґрунтовує модель посередництва, де ціннісні орієнтації забезпечують адаптивність ідентичності в кризових умовах, з практичними імплікаціями для психологічних інтервенцій.

Висновки. Дослідження показує, що ціннісні орієнтації є ключовими посередниками у формуванні соціальної ідентичності, особливо в умовах кризи, де вони посилюють згуртованість і адаптацію. Вони фільтрують впливи, перетворюючи їх на елементи самоідентифікації, як у випадках національної чи економічної ідентичності.

Перспективи: подальші емпіричні дослідження з використанням опитувань для кількісного підтвердження моделі посередництва; розробка інтервенцій для корекції орієнтацій у вразливих групах. Це може сприяти соціальній політиці в поствоєнній Україні.

Список використаних джерел

1. Вознюк О. Творча діяльність студента – головна ціннісна орієнтація його професійного становлення. Актуальні проблеми формування професійно-ціннісних орієнтацій студентів в умовах сучасного освітнього середовища: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції / ред. Ю. Ївженко. Київ, 2024. С. 25–28.
2. Краєва О. Психологічні особливості ідентичності осіб, переміщених із окупаційної території України. Вісник Національного університету оборони України. 2022. С. 95–101. URL: <https://doi.org/10.33099/2617-6858-2022-70-6-95-101> (дата звернення: 15.11.2025).
3. Кухарук О. Соціальна згуртованість і соціальна ідентичність: взаємозв'язки та взаємовпливи в контексті війни в Україні. Проблеми політичної психології. 2024. Т. 16. С. 208–223. URL: <https://doi.org/10.33120/porp-vol16-year2024-172> (дата звернення: 15.11.2025).
4. Палагнюк О. Ідентичність як сутнісне ядро соціальної солідарності. Наукові перспективи (Naukovi perspektivi). 2022. № 2 (20). URL: [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2022-2\(20\)-463-483](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2022-2(20)-463-483) (дата звернення: 15.11.2025).
5. Піонтовська Д. Психологічні особливості формування національної ідентичності українців в умовах російсько-української війни. Психологія: реальність і перспективи. 2021. № 19. С. 119–128. URL: <https://doi.org/10.35619/prapr.v1i19.313> (дата звернення: 15.11.2025).
6. Шматко Н. Differentiation of the concepts of values and value orientations in psychological science. “Scientific notes of the University” KROK”. 2024. No. 3(75). P. 280–285. URL: <https://doi.org/10.31732/2663-2209-2024-75-280-285> (date of access: 15.11.2025).
7. Daria B. Value orientations of student youth of Ukraine under the conditions of the state of martial. Theoretical and methodical problems of children and youth education. 2022. Vol. 1, no. 26. P. 43–54. URL: <https://doi.org/10.32405/2308-3778-2022-26-1-43-54> (date of access: 15.11.2025).
8. Krasilnikov I., Mats O. Existential-conflict states of the personality in the aspect of value orientation of adolescents. “Bulletin of postgraduate education” (series «social and behavioural sciences»). 2021. No. 44. P. 78–95. URL: [https://doi.org/10.32405/2522-9931-2021-15\(44\)-78-95](https://doi.org/10.32405/2522-9931-2021-15(44)-78-95) (date of access: 15.11.2025).
9. Lisnievska Y. Value orientation on personal health as an important factor in ensuring the national security of Ukraine. Dnipro academy of continuing education herald. series: public management and administration. 2022. P. 6–9. URL: <https://doi.org/10.54891/2786-699x-2022-2-1> (date of access: 15.11.2025).
10. Zubiashvily I., Lavrenko O. Economic identity as the main psychological mechanism of students' economic socialization. Організаційна психологія Економічна психологія. 2024. Vol. 33, no. 3-4. P. 97–110. URL: <https://doi.org/10.31108/2.2024.3.33.9> (date of access: 15.11.2025).

References

1. Daria, B., (2022). Value orientations of student youth of Ukraine under the conditions of the state of martial. *Theoretical and methodical problems of children and youth education* [online]. 1(26), 43–54. [Data zvernennia 15 lystopada 2025]. Rezhym dostupu: doi: 3778-2022-26-1-43-54230810.32405
2. Kraieva, O., (2022). Psykholohichni osoblyvosti identychnosti osib, peremishchenykh iz okupatsiinoi terytorii Ukrainy. *Visnyk Natsionalnoho universytetu oborony Ukrainy* [online]. 95–101. [Data zvernennia 15 lystopada 2025]. Rezhym dostupu: doi: 6858-2022-70-6-95-101261710.33099
3. Krasilnikov, I. ta Mats, O., (2021). Existential-conflict states of the personality in the aspect of value orientation of adolescents. “*Bulletin of postgraduate education*” (series «social and behavioural sciences») [online]. (44), 78–95. [Data zvernennia 15 lystopada 2025]. Rezhym dostupu: doi: 9931-2021-

15(44)-78-95252210.32405

4. Kukharuk, O., (2024). Sotsialna zghurtovanist i sotsialna identychnist: vzaiemozviazky ta vzaiemovplyvy v konteksti viiny v Ukraini. *Problemy politychnoi psykholohii* [onlain]. 16, 208–223. [Data zvernennia 15 lystopada 2025]. Rezhym dostupu: doi: vol16-year2024-172popp10.33120

5. Lisnievska, Y., (2022). Value orientation on personal health as an important factor in ensuring the national security of ukraine. *Dnipro academy of continuing education herald. series: public management and administration* [onlain]. 6–9. [Data zvernennia 15 lystopada 2025]. Rezhym dostupu: doi: 699x-2022-2-1278610.54891

6. Palahniuk, O., (2022). Identychnist yak sutnisne yadro sotsialnoi solidarnosti. *Naukovi perspektyvy (Naukovi perspektivi)* [onlain]. (2 (20)). [Data zvernennia 15 hrudnia 2025]. Rezhym dostupu: doi: 7530-2022-2(20)-463-483270810.52058

7. Piontkovska, D., (2021). Psykholohichni osoblyvosti formuvannia natsionalnoi identychnosti ukraintiv v umovakh rosiisko-ukrainskoi viiny. *Psykhologhiia: realnist i perspektyvy* [onlain]. (19), 119–128. [Data zvernennia 15 lystopada 2025]. Rezhym dostupu: doi: prapr.v1i19.313

8. Shmatko, N., (2024). Differentiation of the concepts of values and value orientations in psychological science. “*Scientific notes of the University “KROK”*” [onlain]. (3(75)), 280–285. [Data zvernennia 15 lystopada 2025]. Rezhym dostupu: doi: 2209-2024-75-280-285266310.31732

9. Vozniuk, O., (2024). Tvorcha diialnist studenta – holovna tsinnisna oriiientatsiia yoho profesiinoho stanovlennia. U: Yu. Yivzhenko, red. *Aktualni problemy formuvannia profesiino-tsinnisnykh oriiientatsii studentiv v umovakh suchasnoho osvithnoho seredovyshcha: materialy Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii*. Kyiv. s. 25–28.

10. Zubiashvily, I. ta Lavrenko, O., (2024). Economic identity as the main psychological mechanism of students’ economic socialization. *Orhanizatsiina psykholohiia Ekonomichna psykholohiia* [onlain]. 4), 97–110. [Data zvernennia 15 lystopada 2025]. Rezhym dostupu: doi: 2.2024.3.33.9